

self-esteem with their status in the system of interpersonal relationships, the following conclusions were made: first, the lower teenager's status in the group is, the lower his/her self-esteem will be, however, the change of self-esteem during the transition from one status group to another is negligible. Secondly, in both experimental groups some relationships that can be defined as "mutual affection" between boys and girls as well as the relationship of "unanswered love" were revealed. Thirdly, the choices motivation in most cases was determined by the desire to communicate, to have mutual friends. It is shown that psychological support and correction of teenagers' interpersonal problems should be focused on the definite teenager and contribute to the solution of his/her individual problems by examining his/her personality and environment with the aim of finding adequate ways to communicate with him/her and detecting the tools which can help this teenager to solve his/her own problems. It is determined that teenagers' interpersonal problems often base on the individual psychological characteristics of communication: intellectual, volitional, and personal. Thus, children with the low status have lower self-esteem than children with the high one.

Keywords: communication, teenagers, interpersonal relationships, self-esteem, psychological correction and support.

Рецензент: доктор психологічних наук, професор О. Я. Чебикін

Подано до редакції 30.01.2015

УДК: 37.015.31-051-027.561

Тетяна Сергіївна Пільгук,
аспірант кафедри загальної, вікової та практичної психології,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
вул. Остроградського 2, м. Полтава, Україна

ТВОРЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито творчу компетентність вчителя-початківця як умову ефективної професійної діяльності. Визначено зміст проблеми розвитку компетентності педагога на найвищому творчому рівні. Проаналізовано дослідження науковців, які працюють над проблемами розвитку творчості особистості в освітньому середовищі. Зазначено, що з'ясування умов ефективної професійної діяльності вчителя-початківця належить до найактуальніших. Розкрито результати анкетування школярів загальноосвітніх шкіл щодо використання молодими вчителями засобів розвитку творчості на уроках.

Ключові слова: творчість, творча компетентність, вчитель-початківець, розвиток, майбутній учитель, професійне становлення, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасні освітні заклади потребують компетентного, творчого, ініціативного вчителя-початківця, який здатний адаптуватися до нестабільного сучасного освітнього середовища. Тому з'ясування умов ефективної професійної діяльності молодого вчителя має надзвичайну актуальність.

Професійна діяльність майбутнього вчителя має виступати як цілісна психолого-педагогічна система, яка організаційно, змістовно й технологічно забезпечує потребу студента у творчій компетентності, підвищенні професійної компетентності й просто отриманні психологічної насолоди від пізнання всього нового, що відповідає запитам його особистості [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз поглядів вчених-філософів (П. Кравчук, І. Кучерявий, В. Овчинніков, А. Шумилін) дозволяє стверджувати, що творчість виступає головною ознакою особистості і визначає сенс людського життя. Об'єктивні та суб'єктивні характеристики перетворювальної спроможності людини знаходять

себе у здатності оновлювати світ, оточуюче середовище, а також дозволяють керувати процесами самостворення [3]. Значну увагу проблемам розвитку творчості особистості приділяли такі вчені, як А. Бергсон, Г. Воллес, К. Ізард, А. Маслоу, А. Пуанкаре, Б. Спіноза, Ж. Адамар, Е. де Боно, М. Вертгеймер, Дж. Р. Гілфорд, К. Дункер, А. Брушлінський, Л. Виготський, О. Пономарьов, С. Рубінштейн, І. Семенов, І. Сумбаєв, О. Тихомиров, П. Якобсон, М. Ярошевський.

Проблему розвитку творчості учителів розкривають у своїх працях сучасні українські та російські науковці: В. Моляко – теоретичну модель творчої особистості; С. Максименко – генетико-моделюючий метод вивчення цілісної особистості, що саморозвивається; В. Моргунов – творчість учителя в багатовимірній концепції особистості; Ю. Музиченко – розвиток творчих здібностей майбутніх учителів – передумов формування мобільності; Г. Полякова – педагогічну творчість учителя; Т. Нікішина – індивідуальний імідж сучасного педагога як аспект

його творчого самовираження; Г. Длугош-Білоус – суб'єктивне зумовлення творчої активності педагогів; Л. Шкурат – особливості творчої діяльності вчителя в закладі нового типу; С. Сисоєва – педагогічну творчість учителя: визначення, теоретичну модель, функції підготовки; О. Тутолмін – становлення і розвиток творчої компетентності майбутнього вчителя; Т. Волобуєва – особливості розвитку творчої компетентності викладача вищого навчального закладу; С. Яланська – психологію розвитку творчої компетентності майбутніх учителів та ін.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі творчої компетентності як умови ефективної професійної діяльності творчої вчителя-початківця.

Виклад основного матеріалу. Модернізація вищої освіти повинна передбачати підготовку вчителя, здатного працювати по-новому, бути суб'єктом педагогічної дії в повному розумінні цього слова. Такий навчальний процес принципово відрізняється від того, що домінував донедавна у вищих навчальних закладах України. Він повинен формувати психолого-педагогічні настанови, спрямовані на творчий розвиток особистості.

Міжнародним департаментом стандартів для навчання та освіти поняття компетентності визначається як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентність містить набір знань, навичок та відношень, що дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, що сприяють досягненню певних стандартів у галузі професії або виді діяльності [2].

Так, С. Гончаренко визначає компетентність як «сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності; вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [5, С. 149].

Дослідник Ф. Гоноболін підводить до думки про творчу педагогічну компетентність і розглядає працю вчителя як творчий процес, де головним є знання з предмета й уміння ці знання використовувати [6]. Автор вважає, що в процесі діяльності виявляються якості особистості, особливості психічних процесів і властивостей людини, а провідне значення мають самовдосконалення і творчість. Ми погоджуємося із думкою вченого, що творчість – це оригінальне розв'язання будь-якого завдання, пов'язаного з працею вчителя, і якщо він творчо мислить, це означає, що він компетентний у своїй професійній діяльності.

За С. Яланською, творча компетентність передбачає найвищий рівень розвитку професійної компетентності, коли людина здійснює професійну діяльність на творчій основі (стабільно, неперервно), тоді як професійна компетентність може не досягати рівня творчої компетентності. Структура професійної компетентності базується на основних структурних компонентах, найвищий рівень сформованості яких

обумовлює ефект творчості: на особистісно-розвивальному, діяльнісно-розвивальному, комунікативному, фаховому, на опануванні досвіду [8,9].

За С. Бондарем, творча компетентність – це знання, вміння, навички, необхідні для успішної творчої діяльності та можливість використати їх в житті, на практиці. Здатність людини генерувати ідеї, висувати гіпотези; здібність фантазувати; асоціативність мислення; здатність бачити протиріччя; здатність переносити знання та вміння у нові ситуації; здатність відмовитися від нав'язливої ідеї, подолати інертність мислення; незалежність суджень; критичність мислення [1].

На наш погляд, у психолого-педагогічних дослідженнях сутність поняття «творча компетентність» найбільш широко і обґрунтовано розкрив О. Тутолмін. Він визначає це поняття як інтегративну професійно-особистісну характеристику вчителя, що забезпечує йому ефективність діяльності в типових та нетрадиційних ситуаціях шкільного життя, що є системоутворюючим компонентом у структурі професійно-педагогічної компетентності, фактором становлення професіоналізму майбутнього вчителя, продуктивності його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування, особистісної самореалізації, умовою компетентної підтримки творчого розвитку учнів [7].

Вважаємо за необхідне розглянути думку С. Максименка, який вивчаючи проблему професійного становлення майбутніх учителів, зауважує, що її необхідно розглядати не лише з боку наявних недоліків і прорахунків у їхній вузівській підготовці, а передусім через призму внутрішніх суперечностей етапу професійного становлення. На його думку, сутність професійного становлення полягає в тому, що індивід, прийнявши на себе професійну роль учителя, лише розпочинає освоєння функціонального змісту професійної педагогічної діяльності [4].

За С. Яланською, професійна освіта майбутнього вчителя має виступати як цілісна психолого-педагогічна система, яка організаційно, змістовно й технологічно забезпечує потребу студента у творчій компетентності, підвищенні професійної компетентності й просто отриманні насолоди від пізнання всього нового, що відповідає запитам його особистості [9; С. 61].

Професійна компетентність включає знання й уміння з різних сфер життєдіяльності людини, які необхідні для формування умінь і навичок здійснення діяльності творчого рівня. Варто зазначити, що у науковій літературі США фігурує особлива одиниця виміру знань спеціаліста – період піврозпаду компетентності. Це означає, що оскільки за певний час після закінчення вищого закладу освіти одержані знання будуть застарілими в зв'язку з тим, що з'являється нова інформація, компетентність спеціаліста знижується на 50%. Ця точка зору є особливо важливою, оскільки постійне оновлення

інформаційного поля професійної діяльності людини не може відбуватися без залучення сучасних комп'ютерних технологій. Тому вміння працювати в такому інформаційному полі на сучасному технологічному рівні є необхідним у системі знань, умінь і навичок майбутнього вчителя [8; С. 45].

Нами було проведено анкетування учнів 8-х класів Полтавської загальноосвітньої гімназії «Здоров'я» № 14 (54 особи), Полтавської

загальноосвітньої школи № 34 (32 осіб), Василівської загальноосвітньої школи Чутівського району Полтавської області (15 осіб), Миргородської загальноосвітньої школи №1 імені Панаса Мирного Миргородського району Полтавської області (19 осіб) щодо питання «Чи задоволені Ви творчим підходом до проведення занять вчителями?». На основі дослідження отримали результати, представлені на рис. 1.

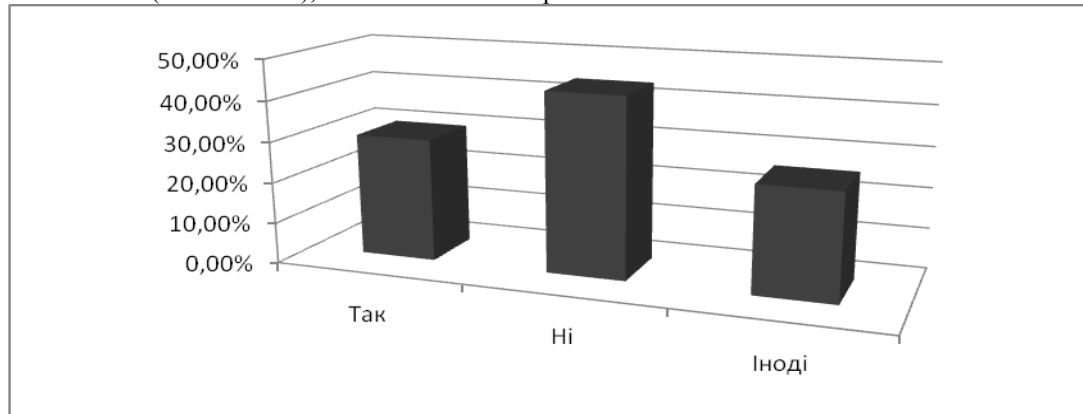

Рис.1. Результати анкетування учнів 8-х класів м. Полтави та Полтавської області

30,1% опитаних вважають, що вчителі використовують творчий підхід під час занять; 43,9% вважають, що вчителі не акцентують увагу на розвитку творчості; 26,0% зазначають, що іноді вчителі використовують психолого-педагогічні засоби для розвитку творчості на уроках.

Висновки. Отже, проблема розвитку творчої компетентності вчителя-початківця є актуальною та вимагає подальшого її вивчення. Творчість –

необхідна умова становлення педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Сформовані професійні компетенції педагога повинні становити основу для творчого виконання вчителями основних фахових функцій педагогічної діяльності. Науковий пошук продовжується у напрямку дослідження психологічних умов розвитку творчої компетентності вчителів у процесі професійного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар С. Методи навчання : традиції та інновації / С. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2000. – № 5. – С. 13–16.

2. Геращенко І. Г. Педагогічне творчество і формалізм / І. Г. Геращенко // Школа. – 2000. – № 1. – С. 2–5.

3. Коломієць А. Чинники професійного розвитку викладача вищої школи [Текст] / А. Коломієць // Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна : зб. наук. праць / НАПНУ, Від-ня проф. освіти і освіти дорослих, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2013. – С. 389–396.

4. Максименко С. Д. Професійне становлення молодого вчителя. / С.Д. Максименко, Т.Д. Щербан. – Ужгород, 1998. – 233 с.

5. Професійна освіта: словник: навч. посібник / уклад. С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с

6. Психологія : учеб. пособие для учащихся пед. училищ / Ф. Н. Гоноболин; под ред. Н. Ф. Добрынина. – М. : Просвещение, 1973. – 240 с.

7. Тутолмин А. В. Становление и развитие творческой компетентности будущего учителя (на основе системного подхода) : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. В. Тутолмин ; Чуваш. гос. пед. ун-т. – Чебоксары, 2009. – 42 с.

8. Яланська С.П. Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічних дисциплін: теорія і практика : Монографія / С. П. Яланська. – Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2010. – 374 с.

9. Яланська С. П. Психологія творчості : [навчальний посібник] / С. П. Яланська. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка. 2014. – 180 с.

10. Яланська С.П. Розвиток творчої компетентності майбутніх учителів в умовах сучасного освітнього простору / С.П. Яланська // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К. : Видавництво «Фенікс», 2013. – Т. XII. Психологія творчості, Випуск 17. – С. 317–326.

REFERENCES

1. Bondar, S. (2000). Metody navchannia: traditsii ta innovatsii [Teaching methods: traditions and innovations]. *Biolohiia i khimiia v shkoli – Biology and chemistry at school*, 5, 13-16 [in Ukrainian].
2. Geraschenko, I. G. (2000). Pedagogicheskoe tvorchestvo i formalizm [Pedagogical creativity and formalism]. *Shkola – School*, 1, 2-5 [in Russian].
3. Kolomiets, A. (2013). Chynnyky profesiinoho rozvytku vykladacha vyshchhoi shkoly [Factors of university lecturers' professional development]. Pedagogichna maisternist akademika Ivana Ziaziuna: zbirnyk naukovykh prats – *Pedagogical excellence of academician Ivan Zyazyun: collection of scientific papers*, 389 – 396 [in Ukrainian].
4. Maksimenko, S. D. & Shcherban, T. D. (1998). Profesiine stanovlennia molodoho vchytelia [Professional development of a young teacher]. Uzhgorod [in Ukrainian].
5. Goncharenko, S. Yu. (2000). Profesiina osvita: slovnyk: navchalnyi posibnik [Professional education: dictionary: studyguide]. Kyiv: Vishcha shkola [in Ukrainian].
6. Gonobolin, F. N. (1973). *Psikhologiya: ucheb. posobie dlya uchaschikhsya ped. uchilisch [Psychology: a textbook for students of pedagogical schools]*. Moscow: Prosveschenie [in Russian].
7. Tutolmin, A. V. (2009). Stanovlenie i razvitie tvorcheskoy kompetentnosti buduschego uchitelya (na osnove sistemnogo podkhoda) [The formation and development of creative competence of future teachers (on the basis of system approach)]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Cheboksary [in Russian].
8. Yalanska, S. P. (2010). *Psykhologichni zasady rozvytku tvorchosti maibutnikh uchiteliv biolohichnykh distsiplin: teoriia i praktyka [Psychological fundamentals of developing creativity of future teachers of biological disciplines: theory and practice]*. Poltava: PNPU im. V.G. Korolenka [in Ukrainian].
9. Yalanska, S. P. (2014). *Psykhologhiia tvorchosti [Psychology of creativity]*. Poltava: PNPU imeni V.G. Korolenka [in Ukrainian].
10. Yalanska, S. P. (2013). Rozvytok tvorchoi kompetentnosti maibutnikh uchiteliv v umovakh suchasnoho osvitnoho prostoru [Development of future teachers' creative competence in the conditions of modern educational space]. *Aktualni problemy psykhologii: zbirnik naukovykh prats – Topical problems of psychology: collection of scientific papers*, 17, 317–326 Kyiv: Feniks, [in Ukrainian].

Татьяна Сергеевна Пильгук,

*аспирант кафедры общей, возрастной и практической психологии,
Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко,
ул. Остроградского, 2, г. Полтава, Украина.*

ТВОРЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ НАЧИНАЮЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК УСЛОВИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье раскрывается творческая компетентность начинающего учителя как условие эффективной профессиональной деятельности. В статье научно обосновывается понятие творческой компетенции учителя в процессе профессионального становления. Под творческой компетентностью мы подразумеваем максимальный уровень развития профессиональной компетентности, когда личность осуществляет профессиональную деятельность на творческой основе, стабильно и непрерывно. Анализируются работы ученых в области изучения психологических механизмов творчества (Л. Выготский, Н. Гузий, В. Елисеев, И. Коган другие). Также в данной статье анализируются исследования ведущих ученых, работающих по проблемам развития творческой личности в образовательной среде: О. Моляко – теоретическая модель творческой личности; С. Максименко – генетико-моделирующий метод изучения целостной личности, которая саморазвивается; В. Моргун – преподаватель творчества в многомерной концепции; О. Тутолмин – становление и развитие творческой компетентности будущего учителя; Т. Волобуева – особенности развития творческой компетентности преподавателя высшего учебного заведения. Проанализированы проблемы творческой компетентности учителей в психологических и педагогических аспектах. Указано, что выяснение условий эффективной профессиональной деятельности начинающего учителя принадлежит к наиболее актуальным проблемам. Раскрыты результаты анкетирования школьников общеобразовательных школ по использованию молодыми учителями средств развития творчества на уроках. Автор приходит к выводу о том, что творчество является необходимым условием становления педагога, его самопознания, развития и раскрытия как личности. Сформированные профессиональные компетенции педагога должны составлять основу для творческого исполнения учителями основных профессиональных функций педагогической деятельности.

Ключевые слова: творчество, творческая компетентность, начинающий учитель, будущий учитель, развитие, профессиональное становление, профессиональная деятельность.

Tetiana Pilhuk,
*Post-Graduate Student, Department of General, Age and Practical Psychology,
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University,
2, Ostrohradskoho Str., Poltava, Ukraine*

FIRST-TIME TEACHER'S CREATIVE COMPETENCE AS CONDITION FOR EFFECTIVE CAREER

The article discloses first-time teacher's creative competence as a condition for effective professional activity. The article provides scientific substantiation of the concept of teacher's creative competence in the process of the professional becoming. Creative competence is considered as the greatest level of professional competence development, when a personality carries out professional activity on creative basis stably and continuously. The author analyzes the works of leading scientists who investigated psychological mechanisms of creativity (L. Vygotsky, N. Guziy, V. Yeliseyev, I. Kogan and others). Also this article deals with the leading researches by scientists, who work on the problems of creative personality development in an educational environment: V. Moliako (theoretical model of a creative personality); S. Maksimenko (genetic and modeling method of studying the whole self-developing personality); V. Morhun (teacher's creativity in multidimensional concept); O. Tutolmin (the formation and development of future teachers' creative competence); T. Volobuieva (features of creative competence development in lecturers of higher educational institutions). The issues of teachers' creative competence in psychological and pedagogical aspects have been analyzed. It is noted that revealing the conditions for first-time teacher's effective professional activity is the most topical. The results of the questionnaire of comprehensive schools pupils concerning the use by young teachers the means of creativity development at the lessons are found out. The author concludes that creative work is a necessary condition for teachers' professional becoming, their self-knowledge, and personal development. Educators' professional competences should be the basis for their performing the main professional functions of teachers work.

Keywords: creativity, creative competence, first-time teacher, future teacher, development, professional becoming, professional activity.

Рецензент: доктор психологічних наук, професор С. П. Яланська

Подано до редакції 20.02.2015